

Carnaval, la festa

Una mica d'història: origen del Carnaval

Els dies típicament carnestoltescos són els tres anteriors al Dimercres de Cendra. Malgrat tot, en un sentit més ampli, s'assenyalen altres dates com a començament de les alegries d'aquest període, i entre elles el Dijous Gras o Llarder, la Candelera (2 de febrer), Sant Antoni (17 de gener), el dia de Reis (6 de gener), o fins i tot Nadal, d'acord amb la dita popular que fa: "De Nadal a Carnestoltes, set setmanes desimbotles".

És una creença generalitzada des del Renaixement que el Carnaval té origen en les "Saturnàlia" romanes, ara bé, els estudiosos del tema creuen que a més d'aquelles festes, el Carnaval actual té també elements de les "Lupercalia", com també de les "Matronalia", totes dues festes romanes d'inversió, celebrades entre febrer i començament de març.

Les "Saturnàlia" eren festes molt celebrades pels esclaus i per les classes econòmicament dèbils. Durant els dies de festa, els esclaus prenien les prerrogatives dels amos, els papers s'invertien i es generalitzava la permissivitat en un seguit d'aspectes —d'ordre social i jeràrquic especialment— inqüestionables al llarg de l'any. L'elecció del "rei saturnàlic" constituïa un element clau de la celebració. La segona festa —les Lupercalia— consistia bàsicament en un ritual de fecundació i protecció dels ramats en què la disfressa adquiria un paper molt important. Els sacerdots "luperques" —el mot venia de lupus (llop)— apallissaven les dones per assegurar-ne la fecunditat i, segons els escriptors clàssics, anaven pels carrers capturant-se com posseïts. L'embriaguesa era el mitjà més corrent per aconseguir el clímax adequat, i també la disfressa, elements ambdós que

perviu en els nostres Carnavals. A l'últim, les Matronalia eren les festes de les dones i una commemoració del rapte de les sàbines per part dels primers romans. Durant les Matronalia, les dones gaudien de plena llibertat, tenien els seus festeigs propis, dels quals els homes eren exclosos, i se'ls reconeixia el dret de prendre iniciatives —sexuals o agressives— contra els mascles. La inversió simbòlica de prerrogatives culturals implícita en les esmentades festes la trobem, de fet, freqüent en els Carnavals actuals, de la inversió de sexes mitjançant la disfressa.

Durant el període de l'Edat Mitjana, està demostrat que els ritus còmics i la disbauxa d'aquestes dates també ocupaven un lloc fonamental en la vida dels individus. Hi hagué, junt amb el Carnaval, altres festes comunes: les "festes dels boigs", la "festa de l'ase" i el "riure pasqual", que formaven totes elles juntament amb els Carnavals un tronc comú, constituït per ritus, espectacles i cerimònies còmiques, que es diferenciaven molt marcadament dels cultes i de les cerimònies oficials de l'Església o dels Estats feudals. En efecte, enfront i en contra d'aquestes darreres, les festes carnestoltesques penetaven, bé que de forma temporal, en el realisme utòpic de la universalitat, de la llibertat, de l'igualitarisme i de l'abundància. Oposat a les festes oficials, el Carnaval era el triomf d'un nou ordre de coses que, abolint provisionalment les relacions jeràrquiques, els privilegis, les regles i els tabús, generava un nou llenguatge públic, del gest i de la paraula, en el qual s'expressava la lògica del "món al revés", del "món capgirat". Encara avui, i amb unes evidents connotacions diferenciades de les

medievals, les paròdies, el transvestisme, la disfressa, les profanacions, els coronaments i els destronaments bufs, les rues, els balls de màscares, els àpats comunitaris i greixosos, els sermons satírics i burlescos, etc., formen part de les llicències controlades que tota la societat necessita com antídoto de la rutina i la quotidianitat, però que en definitiva serveixen per assegurar i garantir l'ordre establert.

L'enemic del Carnestoltes

El gran enemic del Carnestoltes —de "Don Carnal", com el va anomenar Juan Ruiz, l'arxiprest d'Hita— és la Quaresma, que cada any fa caure el Carnestoltes de l'escambell. Si el Carnestoltes és representat popularment per un ninot alegre i rodanxó, la Quaresma apareix caracteritzada com una vella xaruga, alta, desnerida i antipàtica, que té set cames, va tota vestida de negre i porta un bacallà en una mà i un cistell de verdures a l'altra. El simbolisme que es desprèn de la imatgeria popular és ben clar, perquè el temps de Quaresma és de serietat, tristesa, recolliment, oració i dejuni. Fins no fa gaires anys, els dies de Quaresma venien carregats de prohibicions de tota mena. En canvi, els tríduums, les sisenes, les novenes i els sermons restaven a l'ordre del dia per enfortir l'ascetisme quaresmal. L'odi sentit envers la figura de la Quaresma es palesava en l'antic costum de "serrar la vella" el quart dimecres de Quaresma (més o menys la meitat) i en el d'arrencar-li una a una les set cames, símbol de les set setmanes de dejunis, abstinències i mortificacions del període.

A l'Ametlla del Vallès, el Ball de Gitanes amb aplec de colles de "gitanes" dels pobles del voltant i "majorettes". Com a fi de festa, després del ball, repartiment de coca i cava. El primer dia dels 4 que dura és dedicat a les disfresses i als balls dels infants.

Abans de repartir-la, discurs satíric del Carnestoltes (des de 1980).

A la Garriga s'havien fet el Ball de les Donzelles i el Ball de Gitanes.

A Granera, dimarts era el dia de l'Escudella, àpat comunitari preparat amb els aliments que es recollien de les cases del poble i les masies del terme (per fer la recaptà, el Grup de Ball de Bastons actuava davant de cada casa). L'escudella es cuinava en una casa particular i, un cop llesta, es repartia als assistents. Costum desaparegut a la primèria de segle.

A Granollers, dissabte a la tarda, Ball de les Donzelles, que data del segle XVI. Avui és un ball infantil. Diumenge, Ball de Gitanes. Dimarts es feia el Ball dels Bruts, protagonitzat per uns quants homes, bruts de cara, que obligaven a dansar totes les dones que trobaven. També s'havia

Calendari tradicional

Dijous Gras: sortides al camp; és molt generalitzat menjar-hi truites de botifarra. També és la data dels buïls i les escudelles públiques.

Divendres de Carnestoltes: és el dia d'arribada del Carnestoltes, rei del Carnaval. Es costum, sòlidament arrelat en molts pobles, que el personatge que representa Sa Majestat llegui el seu sermó, habitualment una altra ríndica contra les autoritats municipals.

Dissabte de Carnaval: Balls de Màscares.

Diumenge de Carnaval: Comparses de màscares, rúes (desfilada de carrosses i comparses pels carrers, etc.).

Dijous de Carnaval: més balls de màscares.

Dimarts de Carnaval: Comparses, balls i disfresses.

Dimercres de Cendra: Enterrament del Carnestoltes, amb la lectura del seu testament, per regla general continuació —i colofó— de la tònica del sermó inicial. El Dimercres de Cendra també és característica l'anada al camp a efectuar "l'enterrament de la Sardina", tot un ritual d'humor negre i disbauxa.

S. ANTONI ABAT TRES TOM

DIUMENGE DE CARNESTOLTAS